

5. Egy régió társadalmi értékmegőrzésének aspektusai a deglobalitás korában egy globális társadalmi térben

Aspects of social value preservation in a region in the age of deglobalization in a global social space

Kovács, Enikő⁸

Absztrakt: A deglobalitás fogalma a globalitás nélkül értelmezhetetlen, annak ellenére, hogy már létezett a globalitást megelőzően is, csak nem így nevezték el. A fogalmak játéka rámutat arra, hogy nincs új a Nap alatt, hiszen a regionalitás, vagyis a helyi társadalmi, gazdasági, környezeti, táji adottságok és velük együtt az ott lakó közösség életét alakító tényezők, jelenségek és folyamatok egy kultúra kialakítását mély gyökerekkel megalapozó folyamat része. A régiók fejlesztését célzó ún. mesterséges folyamatok (például az EU LEADER közösségei), ösztönzőleg hatnak az ott élő emberek közösségformáló tendenciáinak megerősítésére – munkahelyteremtés és gazdaságfejlesztési célból is –, ám ezt nem lehet már a globalitást megelőző állapothoz hűen visszaállítani. A VUCA9 világ változékonysága, kiszámíthatatlan tényezői, bizonytalan körülményei és számos módon történő értelmezhetősége nélkülözhetetlenné teszi a társadalom örökzöld értékeinek – felelősség, tudás, identitás, gyökerek és szárnyak stb – reziliens renoválását. Ennek eszköze az alkalmazkodás és célja egy élhető, emberléptékű régiót támogató megtartó erő megléte és működtetése. Tanulmányom egy többszemponútú értékrendszer társadalmi aspektusait kívánja sorra venni és feltárni egy régió reziliens igazodási lehetőségeit egy globális függetlenedési folyamathoz, melyet deglobalizációnak nevezünk.

Kulcsszavak: deglobalizáció, értékmegőrző társadalom, reziliencia, szociográfia

Abstract: The concept of deglobalization cannot be understood without globalization, even though it existed before globalization, only it was not called that. The interplay of concepts highlights that there is nothing new under the sun, as regionality, i.e., local social, economic, environmental, and landscape conditions, along with the factors, phenomena, and processes that shape the lives of the communities living there, are part of a process that lays deep roots for the formation of a culture. So-called artificial processes aimed at regional development (such as the EU's LEADER communities) have a stimulating effect on strengthening the community-forming tendencies of the people living there, including for the purposes of job creation and economic development, but this cannot be restored to the state that existed before globalization.

⁸ A szerző a Miskolci Egyetem Pedagógiai Intézetének az oktatója

⁹ Volatile (változékonny), Uncertain (bizonytalan), Complex (összetett), Ambiguous (többértelmű) kifejezések mozaikszava.

The volatility, unpredictability, uncertainty, and ambiguity of the VUCA10 world make it essential to resiliently renew the evergreen values of society—responsibility, knowledge, identity, roots and wings, etc. The means to achieve this is adaptation, and the goal is the existence and operation of a sustaining force that supports a livable, human-scale region. My study aims to examine the social aspects of a multi-dimensional value system and explore a region's resilient adaptation options to a global process of independence, which we call deglobalization.

Keywords: deglobalization, value-preserving society, resilience, sociography

5.1. Bevezetés

Annak A deglobalitás fogalma a globalitás nélkül értelmezhetetlen, annak ellenére, hogy már létezett a globalitást megelőzően is, csak nem így nevezték el. A fogalmak játéka rámutat arra, hogy nincs új a Nap alatt, hiszen a regionalitás, vagyis a helyi társadalmi, gazdasági, környezeti, táji adottságok és velük együtt az ott lakó közösség életét alakító tényezők, jelenségek és folyamatok egy kultúra kialakítását mély gyökerekkel megalapozó folyamat része. A régiók fejlesztését célzó ún. mesterséges folyamatok, például az EU LEADER közösségei, ösztönzőleg hatnak az ott élő emberek közösségformáló tendenciáinak megerősítésére – munkahelyteremtés és gazdaságfejlesztési célból is – (Veselicz, 2025), ám ezt nem lehet már a globalitást megelőző állapothoz hűen visszaállítani. A VUCA¹¹ világ változékonysága, kiszámíthatatlan tényezői, bizonytalan körülményei és számos módon történő értelmezhetősége nélkülözhetetlenné teszi a társadalom örökzöld értékeinek – felelősség, tudás, identitás, gyökerek és szárnyak stb – reziliens renoválását. Ennek eszköze az alkalmazkodás és célja egy élhető, emberléptékű régiót támogató megtartó erő megléte és működtetése.

Tanulmányom egy többszemponútú értékrendszer társadalmi aspektusait kívánja sorra venni és feltárni egy régió reziliens igazodási lehetőségeit egy globális függetlenedési folyamathoz, melyet deglobalizációnak nevezünk. Ebből a problémakörből indulva szükséges feltárni a társadalom fogalmát, illetve arra keresni a választ, hogy milyen tényezők befolyásolják vagy hatnak a közösség stabil értékmegőrzésére, valamint mely aspektusokat érdemes reziliensen szűrni és helyreállítani a deglobalizációs függetlenedési folyamatban. Feltételezhető, hogy a globális gazdasági és társadalmi hatások révén, az alapvető emberi és közösségi gyökerek, normák, értékrendek föllazulásával és átszerveződésével talajt veszített alapvető kohéziós erők – mint a tudatosság, identitás, a kommunikációs fókuszpontok, a felgyorsult idő és a társadalmi hidak – a reziliencia-abilitás által adaptálhatók újra egy függetlenedő régió stabilizálásához.

Alapvetésem, hogy a globális térben élő társadalom interakciói globális befolyás által nem tudatosan felismert és meghatározott az egyének számára, így kulcsfontosságú a közösség tagjainak magas szintű tudatossága, ami konstruktív közösségformáló erőforrásként hasznosulhat a régió fenntartásában.

5.2. Elméleti alapok

Globalitás fogalomkörében jelen tanulmány a társadalmi értelemben vett világméretű kapcsolatrendszert értelmezi, azaz hogyan formálja ez az emberek, közösségek és társadalmi

¹⁰ Acronym for Volatile, Uncertain, Complex, Ambiguous.

¹¹ Volatile (változékonny), Uncertain (bizonytalan), Complex (összetett), Ambiguous (többértelmű) kifejezések mozaikszava.

intézmények életét. Nem gazdasági vagy politikai jelenséggként kerül értelmezésre itt, hanem társadalmi-tudati és kulturális dimenziókat foglal magába. A deglobalizáció triviális értelemben ellenglobalizációt jelent, vagyis olyan folyamatot, mely a kiterjesztett, éppen ezért tapasztalhatóan sematizált értékrendszer irányából halad az individuális felé.

A harmonikusan működő, értékalapú közösségek regionális bázisa a deglobalizáció korában nem képes pusztán a hagyományok hű megtartásával vagy az azokhoz történő visszatéréssel létrejönni, ugyanis a globalizáció technológiai fejlődése által túl nagy befolyást tett a gyökerektől való elszakadásra, főként a fiatal generációk körében. Kialakítása azonban egy régió számára mégiscsak létkérdés lehet – például a fiatalok megtartása, vagy az értelmiségi közép társadalmi réteg stabil megmaradása, de a vonzó, ám fenntartható fizetőképes munkahelyteremtés végett egyaránt. A tradíciók értékcsökkenésben szerepet játszó „olvasztótégely” hatást a globalista felfogás hozta létre, annak látszatát keltve, hogy általa mégiscsak egyedivé válhat a személy. Az egyedivé válás folyamata egyfajta elkülönülés jelenséget is létrehoz a közösségen belül, amikor is az egyén szeretne kitűnni a tömegből például stílusa által. Egyedül azonban nehéz boldogulni, mely szerint örökérvényű tapasztalat, hogy az egyén közösség hiányában vagy perifériára szorul, vagy kireked.

5.2.1. Közösség

Annak megértése érdekében, hogyan lehetséges az együttélés harmonikus alapjait megteremteni egy közösségen belül, szükséges az okfejtést a társadalom fogalmának definiálásával kezdeni, melyből adódóan bizonyos kohéziós működési mechanizmusok is beláthatókká válnak. E tanulmánykötet a regionális értékteremtés és fejlődés témája köré fűzi fel tudományos érveit, melynek egyik fő ágense a deglobalitás. Ennél fogva egyik célja a fenntartható, sőt amennyiben lehetséges virágzó régió megteremtése gazdasági, demográfiai, pénzügyi és egzisztenciális aspektusból. Az ehhez vezető fő útvonal a globális függőség lazítására, az értéklánckapcsolatok átalakítására helyezi a hangsúlyt, ám fontos szem előtt tartani azt a tengelyt, melyen mindezek megfordulnak, vagyis a társadalmat, melynek statisztikai alapja egy fő, vagyis maga az ember. Az ember biológiai, pszichológiai, társadalmi és végső soron filozófiai értelemben vett elemi egysége a társadalomnak. A társadalom fogalma lexikálisan a következőképpen került megfogalmazásra: azonos területen élő, közös nyelvet beszélő emberek összessége. Bár tudjuk, hogy ennél többet is jelent a fogalma, ám földrajzi vonatkozási vitathatatlanok. Maga a terület, a táj, melyen emberek életterületei helyezkednek el és az interakció alapja a kommunikáció, vagyis az azonos nyelv. Szociográf szempontból a fogalom így hangzik: „*Bizonyos állandó s egyetemesnek tekinthető cél által egybekapcsolt egyéneknek szabályok által rendezett összességét tekintjük társadalomnak.*” (Stein, 1908, 3. o.) R. M. MacIver és C. H. Page (1961) szociológusok szerint a társadalom *társas kapcsolatok hálój*a, vagyis emberek egy olyan viszonyrendszere, amely szabályokat, intézményeket, együttélési mintákat is jelent. Szociális interakció révén az emberek közötti kommunikáció, együttműködés és a konfliktusok tartják fenn a *hálót*. Morris Ginsberg ezzel összhangban úgy határozta meg, hogy „*A társadalom olyan egyének összessége, akiket bizonyos kapcsolatok vagy viselkedési módok kötnek össze, és ezek megkülönböztetik őket azoktól, akik nem tartoznak ebbe a viszonyrendszerbe.*” (Parhi, 2016, 23. o.) Más szóval, nem pusztán emberek élnek egy helyen, egymás mellett, hanem az is fontos, hogy állandó, strukturált és ismétlődő viszonyok, szabályok, intézmények, kulturális minták és normák kapcsolják össze őket. Ezek a strukturált mintázatok, például a normák, nem statikusak, hanem időről időre változnak. A változás szintén

egyfajta kapcsolatrendszerek által leadott impulzusok mentén jön létre, mely a *pillangó effektusnak*¹² megfelelően a hálózat minden szegletére elér. Ilyen hatás a modern, teljes bolygóra kiterjedt 21. századi globalitás. A tömegkommunikáció, média és technológia hatására a változás evolúciója időben gyorsabb és kiterjedtebb mint valaha az ember földi létezése óta.

Ezen a ponton szükséges visszatekinteni a kezdetekre, nevezetesen azokra a kohéziós tényezőkre, mely az egymás mellett élő embereket közösségé kovácsolta, vagyis létrejött, ami által létezik az együtt élő emberközösség. Ilyen közös tényezők a nyelv, a kultúra (*gyökerek*), a hagyományok (*szokások*), a szabályrendszerek, a normák, a hit és filozófiarendszer (*mondák* vagy *mitológia*), amelyek köré csoportosulnak az egyén feletti szerveződési szintek, mint a család, csoportok, helyi közösségek, települések. A társadalom kollektív tudatát, másnéven identitását alapvetően e tényezők és kapcsolatrendszerek, a köztük kialakult viszonyok, a belőlük eredő konfliktusok és azok megoldásai határozzák meg. Joggal állítható, hogy az előbb felsorolt tényezők evidenciák, ami igaz is. Jelenség alapon, ezek szövik át mindennapjainkat, ezek mátrixában élünk, bárki tudhat róluk, de kérdés, hogy tudatosan figyelünk e rájuk. Az 1990-es évektől vett ütemes globális folyamatok dekadens szakaszába érkezve ma, ahol a deglobalizáció a decentralizált és függetlenedő régiók fejlesztését irányozza elő, mégiscsak ezen evidenciák tudatos harmonizálása válhat a közösség stabil alapjává, bennük rejlik az elérhető fenntarthatóság záloga.

5.3. Lehetséges válaszok

Szükséges tehát szemügyre venni, hogyan lehet egy régió életképes úgy, hogy közben aktív részese a globális egésznek, továbbá emellett képes megteremteni és fenntartani saját identitását. A válasz a tudatos társadalmi folyamatok tervezésében, szervezésében és kontrollálásában keresendő, melynek több aspektusa adódhat. Amennyiben régióerőt szeretne építeni egy adott közösség, ez annyit tesz, hogy alkalmazkodóvá igyekszik válni, ami lényegében a deglobalizációs hatás hajójának hátán könnyedén elúsztatható. Az alábbiakban szemügyre kerül néhány fő, rezilienciát növelő régiófejlesztő aspektus, ahol maga a reziliencia az első a sorban. Ennek keretében a társadalmi a tudatosság és a vele összefüggő kommunikáció, a strukturális marginalizálódás és a globalitás által kialakult ütemgyorsulás, valamint az identitás kerültek megvizsgálásra a régió számára hasznos nézőpontból. Mindezeket a társadalom fogalmából kiindulva és az ahhoz szorosan kapcsolódó mechanizmusok tekintetében szükséges értelmezni úgy, hogy sor kerüljön a deglobális alkalmazkodóképesség adaptációjára.

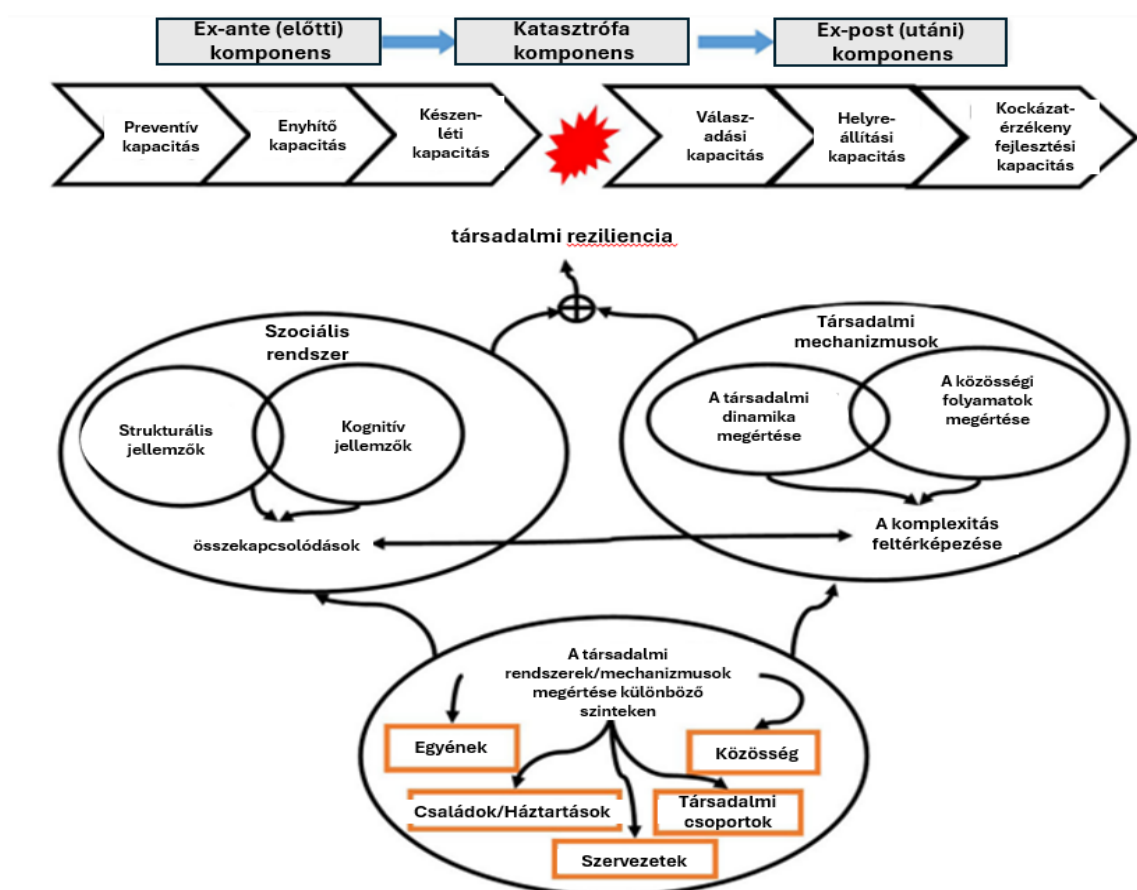
5.3.1. Reziliencia

A reziliencia társadalmi értelemben az adott közösség azon képességre utal – legyen az helyi társadalom, település, hálózat vagy más társadalmi szerkezet –, mely által képes megbirkózni az őt ért negatív tényezőkkel, stresszel, károkkal, válságokkal (természeti katasztrófákkal, gazdasági vagy társadalmi válságokkal, strukturális változásokkal stb.), és ilyen helyzetek után is képes visszaállítani alapfunkcióit, tud adaptálódni, sőt fejlődni is. (Aslam Saja et al., 2021) A reziliencia megfogható taplraállási képességként is (Csorba, 2025a). A rendszerszintű gondolkodásból kiindulva (*1. ábra*) egy adott régió közössége az őt ért destruktív változásokra

¹² *Butterfly effect* - Edward N. Lorenz amerikai meteorológus publikálta (1963, *Deterministic Nonperiodic Flow* című cikkében), melyet úgy írt le, hogy apró eltérések hatalmas, kiszámíthatatlan változásokhoz vezetnek.

akkor képes hatékonyan reagálni, ha feltérképezi és megérti belső szerkezetének struktúrált szintjeit – például egyéni, családi, háztartási, közösségi csoportok vagy szervezetek. Ezen holisztikus keret szemlélteti, hogy a reziliencia nem monolitikus jellemzője egy közösségnek, hanem sokféle komponens és interakció összessége. Ennek megfelelően érdemes kidolgozni egyfajta PDCA¹³ *kollektív adaptációs és válaszadási mechanizmus* (Moya és Goenechea, 2022) stratégiát, mely a megelőzést és a hosszútávú alkalmazkodást is megteremti.

1. ábra Rendszerszemléletű gondolkodás, amely a társadalmi rezilienciát a társadalmi entitások és mechanizmusok képességeiként határozza meg

(Forrás saját fordítás szerint Aslam Saja et al., 2021 alapján)

A reziliencia elemzése így nemcsak az erőforrások meglétét, hanem a térbeli beágyazottságot, a funkcionális sokféleséget és a közösségi működés minőségét is értékeli, melynek alapelve a kiszolgáltatottság redukálása és egy „*fennálló külső feltételrendszeren belül lehetővé teszi a jobb boldogulást*”. (Pirisi, 2019) A szociális reziliencia tehát, nem csupán a visszarendeződés képessége a régi állapotra, hanem egyfajta tanulási folyamat, melyben az adott közösség alkalmazkodik, ami egyben tudatosulást is feltételez. Megerősíti belső struktúráit és új megoldásokat talál, vagyis nem körülményei áldozata, hanem folyamatosan fejlődik dacára a negatív behatásoknak.

Mivel a reziliencia a rendszereket ért zavarokra adott válaszok kezelésének fogalmaként jelenik meg, amely magyarázza a rendszerek hosszú távú tartósságát, az a kérdés, hogy mi

¹³ Plan (tervezz), Do (cselekedj), Check (ellenőriz), Act (avatkozz be) kifejezések mozaikszava

detektálható zavarnak a közösség számára. Az egyik legszembetűnőbb probléma lehet a klímaváltozás, vagy a fenntarthatóság kérdésköre, ám érdemes társadalmi oldalról megvizsgálni néhány közösségi koherenciát erősen befolyásoló további tényezőt.

5.3.2. Tudatosság-kommunikáció

Dualitás jellemzi a rezilianciát, a változás és állandóság kettőssége, ahol az egyensúlyon múlik a viszonyokhoz történő idomulás. Ezért a kétség által befolyásolt emberi tudat vékony jég lehet, mely a félelem terhe alatt bármikor beszakadhat, hogy megnyissa ajtaját a sötét mélységnek. Ezeket a dimenziókat a tömegtudat bizony bejárta a történelem során, de érthető módon a jelen kor embere, például a fejlett tudományokra hivatkozva, úgy vélheti sokkal okosabb, mint elődei voltak. Globális felfogásban a tudás alapja ma az információ, mely terjed a világhálón a modern technikákon keresztül és a digitális elvolúció gyors áthatása markáns változásokat hozott a kommunikáció terén.

Amennyiben egy decentrális régió szeretné függetlenedni, akkor is szüksége lesz használható, valós idejű információkra, hogy aktuális tudással rendelkezzen és hozzájuthasson a versenyképes (például pályázati) információkhoz. Az ezekhez történő időben való hozzáférésért a régió- és településfejlesztési menedzsment külön szabályozhatja, lépéseit megtervezheti, döntést támogató modelleket dolgozhat ki. (Dobó, 2025) Azonban utóbbi tudás nem azonos az itt kifejtetni kívánt tömegkommunikációs információkkal, melyek átmoszák a hétköznapi ember tudatát és képernyőfüggőségi jelenséget okoz. Szemléletfüggő, hogy a tömegkommunikációt irányítók vajon mennyire tudatosak a közmédiában megjelenő információk befolyásvezérlésében, de ma már tudományos kutatások igazolják a gyorsan fogyasztható információk tudatalakító hatását.

Ma is helytálló szociográf nézőpontból az a tény, amit Gustav Le Bon pontosan százharminc évvel ezelőtt *A tömegek lélektana*¹⁴ című könyvében megfogalmazott. Mely szerint, tömegekben az egyéni tudat helyét átveszi egy kollektív tudat, amely érzelmileg túlfűtött, lehet irracionális és ezáltal könnyen befolyásolható függetlenül attól, hogy a tömeg kikből áll. Legyen szó egy magasan iskolázott tudósról, egy középosztálybeli tisztességes polgárról, vagy akár kétkezi munkásról, ha közösséget alkotnak és létrejön a kollektív tudat. Ekkor a perszonalitás feloldódik, megszűnnek az egyéni nézőpontok, lecsökken a racionalitás és létrejön egy új tömegtudat. A csoport így egy szuggesztív vezérfonál mentén válik befolyásolhatóvá akár olyan információk által is, melyeknek hitelessége megkérdőjelezhető. A megnyerés kulcsa az erős érzelmi ráhatás és a folytonos ismétlés. (Bon, 2022)

Belátható, hogy a közösségi tudat ily módon könnyen irányíthatóvá válhat, ennél fogva rendkívüli jelentőségű az, hogy a helyi közösség attitűdje, vagyis az ismeret-érület-cselekvés hármasa mire fókuszál. Természetesen a deglobalizáció által ez a jelenség sem kirekeszthető, de tudatos felismerése nyújthat egyfajta reziliens reagálókészséget. A mobil eszközök, a digitális média felerősíti a tömegtudat fent leírt hatásait, így ez sem kizárható egy régiófejlesztés esetén. Ellenben maga a régió is tehet lépéseket a tudatosság fejlesztése érdekében, melyre több módszer is rendelkezésre áll. Például a helyi tudás, a kulturális örökség és identitás, vagy a 'bottom-up' (alulról jövő) kezdeményezések erősítése mellett különösen a közösségi tudás és a társadalmi tanulás megalapozása. A reziliencia-tudat kialakítása az interdiszciplináris és

¹⁴ Gustave le Bon (1895): *Psychologie des foules*. p. 130.

holisztikus szemléletű oktatás és a közösségi tanulás révén felkészítheti a régiót a jövőt érintő kihívásokra (környezeti, társadalmi, demográfiai stb.). A mesterséges intelligencia (AI¹⁵) nyújthat időhatékonyságot az általa közvetített szövegrészletek nyelvi modell szerint történő logikus összerendezésével, ám annak helyességéről jelenleg az képes dönteni, aki rendelkezik megfelelő lexikális tudással.

A tudatos nevelés és képzési programok szerepe kulcsfontosságú, amelyek informálják a helyieket a régió aktuális problémáiról, lehetőségeiről – például környezetvédelem, fenntarthatóság, gazdasági, vállalkozási lehetőségek, közösségi részvétel (Győri, 2025). Ez segít abban, hogy az emberek ne csak passzív befogadók legyenek, hanem aktív, felelős szereplők. (Palma, 2025) A tudatosság fejlesztése nem egy extra plusz, hanem gyakran a régiófejlesztés alappillére. Stabil közösségi bázist teremt, amire fenntartható fejlesztések épülhetnek. A közösség tudatosságának növelése hosszú-távú befektetés retardált célokkal, vagyis a hatása nem azonnali, de rugalmas, fenntartható és adaptív közösségeket eredményez a jövőben. A régióban kialakított társadalmi hálózatok kapcsolódnak a tudatosság közös megéléséhez, ahol a tagok bíznak egymásban, közös normák alakulnak ki és megnő a kollektíváért tett cselekvési hajlandóság, vagyis a légkör támogatóvá válik (Nugrahaa et al., 2024).

5.3.3. Társadalmi hidak

A globalizáció és a társadalmi marginalizáció folyamata között összefüggés mutatkozik, vagyis a globalizáció erősítheti a marginalizációt, ha bizonyos csoportok kimaradnak a gazdasági, politikai vagy kulturális fősodrásból. Ugyanakkor, lehetőséget is kínál a társadalmi felzárkózásra ennek ellensúlyozása céljából. A globális média és technológia terjedése felülírhatja a helyi kultúrákat és identitásokat, így amennyiben egy közösség nem tud alkalmazkodni, akkor ez veszélyezteti saját nyelvét, hagyományait, ami kulturális marginalizációhoz vezethet. (Szirmai, 2003) Castell (1996) szerint a globalizáció egyfajta új, mély és tartós marginalizációs formákat hoz létre, köztük pedig az egyik lejelentősebb a társadalmi leszakadás. Egyfajta szakadék keletkezik azáltal a társadalmi státuszban, hogy az „erősek” kizárják a „gyengéket”. Kifejtve ezt a nézetet, a globalizáció egy olyan *hálózati logikát* hoz létre, amelyben csak azok a szereplők, régiók és csoportok tudnak bekapcsolódni, akik rendelkeznek erőforrásokkal, technológiai kapacitással, megfelelő képzettséggel, pénzügyi tőkével, valamint információs és kapcsolati hálóval. Akik mindezzel nem rendelkeznek, azokat a rendszer automatikusan kiszorítja és perifériára kerülnek. Ezek lehetnek az ún. *felete lyukak az információs kapitalizmusban*, vagyis bizonyos régiók és helyek, gyakran globális városok kettéhasadt részei, amelyek nem kapcsolódnak a globális áramlásokhoz, ezért a rendszer nem számol velük. (Castells, 1996) Ez esetben egy közösségnek érdemes energiát, időt és erőfeszítéseket befektetnie a közép társadalmi réteg stabilizálására, hiszen a globalitás egyik szélsőségesítő hatása nyomán a társadalmi rétegek marginalizációja is megfigyelhető. A középosztály iskolázottsága, tudatossága és ismeretei alapján rendelkezik azzal a képességgel, hogy felelősségteljes döntéseket hozzon, illetve képviselje az alacsonyabb társadalmi rétegek érdekeit hidat képezve azok és a felsőbb társadalmi rétegek között. A leszakadás mértéke

¹⁵ Artificial Intelligence

összefügg a társadalmi tudat minőségi szintjével (Csorba, 2019) – és e tanulmány valamennyi, sorra vett aspektusával –, melyet a gazdasági mutatók, így például a GDP¹⁶ sem tükröz.

A függetlenedő régiók közösségépítésének egyik legfontosabb feladata tehát, a közép társadalmi réteg stabil támogatása, gyarapítása demográfiai, tudatossági oldalról, illetve szerepvállalási státuszában történő megerősítése által. Ennek számtalan ösztönzője lehet gazdasági, szociálpolitikai, vagy innovációs területen, ám itt olyan megtartó erőkről szeretnék említést tenni, mint a család, az identitás, illetve az emberközpontúság. A deglobalizált régiók fennmaradását a globális hálózatokhoz történő valamely kapcsolódás nélkül jelenleg nehéz elképzelni. Példaként vehetjük a digitális állampolgárság esetét, ahol a digitális technológia, az elektronikus fizetőeszközök és az *okos* hi-tech rendszerek szintén választóvizet jelentenek a humán és a virtuális dimenziók között. A fejlődés feltartóztatathatatlanság és a változás olyan korában élünk, ahol, ha nem rohanunk, lemaradhatunk.

5.3.4. Ütem

A globalitás ütemváltást diktált, ami egyértelműen a gyorsulás. Amíg a folyamat elején ez leginkább a gazdaság és a vele összefonódó tényezők, például a profitorientált információáramlás területén vált igazzá a versenyelőnyök folytán, addig ma már a hétköznapi ember mindennapjaiban is állandósult az idő „elfogyása”. Beáramlott az ún. „fast”¹⁷ jelenség a társadalom életvitelébe és az életszínvonal látszólagos emelkedése során a mindennapokban megjelenő rohanás tapasztalható. *Fast food* (gyorséttermi, gyorsan elkészíthető ételek), *fast life* (gyors, felszint érintő életmód), *fast fashion* (gyors, olcsó ruhagyártás és fogyasztás), *fast money* (gyorsan szerzett, gyakran instabil jövedelem), *FAST*¹⁸ *entertainment* (ingergazdag, ám felületes szórakoztató tartalmak). Ez néhány köznyelvben elterjedt szókapcsolat a felgyorsult, tömeges és fogyasztót stimuláló jelenség kifejezésére, melyhez életforma is társult. Leginkább a *fast line* kifejezéssel lehetne összefoglalni, mely annyit tesz, hogy aki a „gyorsar” „éli”, azt hiheti, hogy egy gyorsító sávban halad, ahol hamarabb odaér a célvonalba, mint aki lassabb nála. Ezen a ponton érdemes időt szánni legalább annak felülvizsgálatára, hogy a nekünk kínált cél kellően reális és általa tényleg előbbre juthatunk az origónál. A munka területén gyakran a határidők belátható időn belül már nem tervezhetőek, hanem jelentkezésük egyúttal érvényességük vesztesét is előidézi. Erre szemléletes példa a határidő „tegnapra” datálása, mely látens módon is frusztrációt okoz. Ilyen stresszfaktorok melletti életmód a versenyfutás korában – ahol egyébre nem marad idő, csupán az előírányzott tevékenységek listájának kipipálására – azt az érzékelési illúziót kelti, mintha egy végtelenített futószalagon, csupán folytonos menetelés árán érvényesülhetnénk. Ez egy idő után a személyben és a társadalomban legalább olyan ingerszegénységhez köthető tüneteket eredményez, mintha egy mindentől elzárt, üres szobában töltenénk időnk nagy részét. Érvényesül az „*elcsépeelt idő*” szófordulat, hiszen annyit cselekszünk és oly gyorsan, hogy már nincs is kapacitás feldolgozni mit miért teszünk.

A marginalizálódott régiókra ez a jelenség épphogy kevésbé jellemző, hiszen ott leszakadásuk által válik olybá, mintha az idő megállt volna. Nincs fejlődés, nincs haladás, így beáll a mély stagnálás állapota. Felmerül a kérdés, ha az egyik folyton fut, vagyis tudatossága

¹⁶ Gross Domestic Product - Bruttó hazai termék, gazdasági teljesítményt mérő indikátor

¹⁷ Angol szó, magyarul *gyors*.

¹⁸ Free ad-supported streaming television mozaikszava – magyarul: ingyenes, reklámokkal támogatott streaming televízió

a jövőben van, míg a másik megrekedten áll a múltban, akkor vajon melyikük van jelen *valós* időben? Amennyiben az adott közösség rendelkezik konstruktív tudatossággal, akkor megnyugodhat afelől, hogy jelen van, így képes felelős módon megválasztani azokat a prioritásokat, ami valóban szolgálja rezilienciáját. Minden mást ignorál hatékonysága növeléséhez. Regionálisan az ún. *slow market*¹⁹, vagyis a gazdasági, termelési és fogyasztási folyamatok lassított módozatának erősítése növeli a térség rezilienciáját a fokozott ütemű tendenciákkal szemben. A *slow market*, mely a helyi teremékeket és értékláncot támogató kereskedést jelenti, lassítja a termelési folyamatot és a fogyasztási tranzakciókat. Másrészt a helyi terméket vagy szolgáltatást előállítóknak törekedniük szükséges az újszerű, kreatív vagy innovatív módok megragadásra is, amely a túlélési jellemzőket javítja és a reziliencia mellett előnyökhöz is juttatja a régiót. (Csorba, 2025b) A fogyasztók keresik az újat, megfontoltabban, tudatosabban vásárolnak, ám cserébe hosszabb termékélettartamra vagy egészségmegőrzésre törekednek, mely fenntarthatósági szempontból is elsődleges. Az így előállított termékek ára és a szolgáltatások díja magasabb a globális multikéhoz képest, mely ugyan csökkenti piaci versenyképességüket, de megtérülése a közösség berkein belül marad. Közgazdasági szemléletből kiindulva, szükséges mérlegelni, hogy a megtérülés melyik formáját választjuk. Nevezetesen, például az egészségmegőrzés terén a prevenció nyom többet a latban, vagy az utólagos helyreállítás. Mindkét esetben szükséges megfizetni a ráfordítás árát, így a tudatosságban rejlik a lényeg, nem pedig a gyors hozadéknak.

Szintén a *lassú mozgalom*²⁰ része az ütem mérsékléséhez kapcsolódó jelenség az ún. és a *slow city*²¹, mely köthető a nagyvárosi életmód hátrahagyásához. A falusi és agglomerációs kertvárosi területek egyre vonzóbb életkörülményeket biztosítanak, így a deglobalitás abban is megmutatkozik, hogy egyre többen választják lakhelyül ezeket a nyugalmat vagy természetközeli területeket az emberek, főként a családalapítás kapcsán. Újra virágkorát éli a vidék, hiszen az élhető környezet számos előnnyel jár, úgy, mint a nyugodt városi élet, ami kevesebb rohanást, stresszt és zsúfoltságot jelent. Ezek a területek kevésbé vannak kitéve a környezetterhelésnek, vagyis kevesebb a zaj- és levegőszennyezés. (Jaszczak, 2025) A közösségépítést és társadalmi kohéziót a helyi döntésekben történő részvétellel is erősödik, vagyis nem pusztán turisztikai „*brandként*” működő településekként szükséges értelmezni a *slow city*-t, hanem valódi lakóközösségként működő struktúrát. (Piskóti et al., 2023) Összeségében „*a slow filozófia a helyi identitásra, elégedettségre épülő, a helyi erőforrásokat fenntartható módon mozgó településfejlesztési alternatíva.*” (Piskóti et. al., 2023, 55. o.)

A lassulás által nyert jelenlét a közösségi tudatot is gazdagítja, mely gyakran többet ér, mint a folyamatos rohanás. Segítségével teljesebb, kiegyensúlyozottabb élet élhető. (Honoré, 2014) Ezek az értékmegőrző és közösségi erőt tápláló folyamatok jelentik a rezilienciára való képesség magját. A tagok megtapasztalják saját jelentőségüket és az ott lakók kapcsolatrendszerében hasznos szerepet tölthetnek be.

5.3.5. Identitás

Bármilyen történet is a globális világban annak hatásai elsősorban a közösség elsődleges, elemi szerveződési szintjét érintik, vagyis a családokat. A globalizáció fellazítja a társadalom szövetét

¹⁹ Angol kifejezés, magyarul *lassú piac*

²⁰ Angolul *slow movement*

²¹ Angol kifejezés, magyarul *lassú város*

és megjelennek a normák, az értékek gyors változásai, a kultúrák keveredései és módosulásai. Ilyen világban szinte semmi sem stabil hosszú távon, vagyis az identitás sem, miközben a kapcsolati formák is állandó mozgásban vannak. (Rosa, 2013) Annyira fix és stabil a kollektív identitástudata, amennyire stabil a tagjaié egyéni szinteken. A személyiség, a jellem, az identitás megszilárdítása a régió fennmaradásának életető ereje. Globális hatásra a közösség tagjai között kohéziót betöltő hagyományok, valamint a legfiatalabb generációk között egyfajta történelmi szakadás jött létre. Ez annyit jelent, hogy a 21. század fordulóján a popkultúra, majd mára a figyelmet elvonó sematikus digitális tartalmak révén kevesebb hangsúlyt kapnak a tradíciók, ami által a „Z” és különösen az őket követő „Alfa” generációk fókuszpontjából társadalmuk történelme kiseik. A történelmi múlt megélt megtapasztalásainak generációs átörökítését szolgáló beszélgetések lecsökkenésével az emlékek elhalványulnak. Az olvasottság mértékének csökkenésével a szövegértési képesség redukálódik, ezáltal a globális társadalomban áramló információk halmazából nehezebb kiszűrni a lényegeset és a valósat is. E generációknak leggyakrabban olyan információkat (*short*²²-okat) szükséges feldolgozni idegrendszerük, pszichéjük által, melyek egyáltalán nem érintik saját lakhelyükkel kapcsolatos életüket, mégis úgy érzékelik, hogy annak hír értéke van. Az agy rövidtávú memóriáját ilyen módon feltöltő *trash*²³-ek telítettséget okoznak, így rendkívül nehéz bármire is odaadó érdeklődést tanúsítani.

A fiatalok gyökereikhez történő tudatos visszairányítását egy új módon lehetséges megtenni, mely mód adaptálódik a modernhez és képes a hagyományörzés által megszilárdítani saját identitását. Tapasztalatokra alapozva, ennek megvalósulása következetes, mélyreható és folyamatos beszélgetések által tud létrejönni, amelyre a közösségen belül csoportosan is sor kerülhet. Ennek során a legalapvetőbb érték elsősorban a kötődés, a *valahová tartozás* érzésének kialakítása, hiszen ez különösen fontos olyan környezetben, ahol sokféle háttérű ember él. A megismertetés eredményezi a megértést, ez a logika pedig elvezet ahhoz, hogy ami ismeretes és érhető, az szerethető, így az elkötelezés és cselekvésre sarkall. Amennyiben kellő időt szentelünk ennek, továbbá tudjuk, hogy mikor kell gyorsan reagálni és mikor van ideje a lassulásnak, akkor egy olyan egyensúly hozható létre, amiben a közösségi értékek ápolásra is jut kapacitás. Gondoljunk a családi és emberi kapcsolatok szükségességére és megtartó erejére. A közösségi identitástudat kialakítására szánt idő megtérülése a régió saját jövője szempontjából is meghatározó.

5.4. Összegzés

Globális hatásra a gazdaság, a kultúra és az információ soha nem látott mértékű hálózatokon keresztül kapcsolódik össze. Szociográf szempontból az ember, mint társas lény interakciókra vágyik, ám a globális hálózatok révén mégis a magány korát éljük, ahol tudatosan szükséges időt szánni a megtartó értékek megőrzésére. Civilizációk születnek, virágoznak és tűnnek el a bolygón, ahol a történelem ismétli önmagát. Erre az egykori maja társadalom ciklikus naptára jó példának állítható, mely a 2012. évnél véget ért és ezt egyes feltételezések egyben a világ végetéréseivel azonosították. Megnyugtató, hogy a bolygó világa ilyen értelemben nem ér véget, az élet folytatódik, ám az emberiség és annak civilizációs formái időről időre megújulnak. Ez figyelhető meg a deglobalitás kapcsán is, ahol a strukturális átalakulások folyamatosan zajlanak. Ennek tükrében a globalizáció hatására bekövetkező függetlenedési törekvések

²² A közösségi médiában rövid videóformátumot jelent.

²³ A közösségi médiában értéktelen, alacsony minőségű vagy rossz ízlésű tartalomra utal.

várható következményként jelentkeznék, ahol a jelen lévő behatásokkal szemben a reziliencia nyújthat protekciót, fejlődést, illetve teremthet jövőt. A változások idején jelen kell lennünk, hogy lassulás árán felismerjük a társadalmi kohéziót biztosító örökzöld értékeket, melyeket rugalmas formálás mellett megtartva építhető a régió.

Ezeknek a sokszor tudattalan, de mégis hatást gyakorló háttér folyamatoknak a kutatása egy adott régió kapcsán kulcsfontosságú, mely biztosítja jelen teoretikus kutatás egyes aspektusainak konkrét regionális adottságokat elemző – kvalitatív és kvantitatív jellegű – helyzetfeltáró kutatás alapját.

5.5. Felhasznált források

Achmad Tjachja Nugrahaa, Fikriyahb, Sylvia Zaharac, Ildan Suhartinid,e, Umair Zahidf,g, Jeremiah Hlahla (2024): The Role of Social Capital on Community Resilience in Rural Areas: A Case Study in Ponggok Village, Indonesia. In: Journal of Regional and Rural Studies. Vol. 2 No. 1. pp. 1-14.

Agnieszka Jaszcak (2025): From Philosophy to Practice: Città Slow and Green Space Planning in Small Urban Communities. In: Journal for Geography – Revija za geografijo, 20-2, 2025, pp. 37-50

A. M. Aslam Saja, Melissa Teo, Ashantha Goonetilleke, Abdul M. Ziyath (2021): A Critical Review of Social Resilience Properties and Pathways in Disaster Management. In: International Journal of Disaster Risk Sciences. Volume 12, pp. 790–804

A. R. Parhi (2016): Introduction to Sociology. Rajiv Gandhi University, India. p. 23.
https://rgu.ac.in/wp-content/uploads/2021/02/Download_636.pdf?utm_source=chatgpt.com
Letöltés időpontja: 2025.11.30.

Carl Honoré (2014): A lassúság dicsérete (In Praise of Slow). Lazi Kft. p. 300

Csorba, László (2019) "Issues and Types of Adverse Selection and Negative Selection," Financial and Economic Review, Magyar Nemzeti Bank (Central Bank of Hungary), vol. 18(2), pages 87-116.

Csorba, László (2025) The Relationship between Competitiveness, Resilience and Risk Structure. Financial and Economic Review, 24 (3). pp. 73-94.
<https://doi.org/10.33893/FER.24.3.73>

Csorba, László (2025b) Az innováció és a gazdasági evolúció kapcsolatrendszere. In: Csorba, L. (szerk.) Oldás és kötés – Társadalmi-gazdasági decentralizáció vagy centralizáció? Humán Projekt 2004 Kiadó, Gyöngyös, pp. 16-43.

Dobó, Marianna (2025) Szubszidiaritás és a decentralizáció a települési önkormányzatok tervezési folyamataiban. In: Csorba, L. (szerk.) Oldás és kötés – Társadalmi-gazdasági decentralizáció vagy centralizáció? Humán Projekt 2004 Kiadó, Gyöngyös, pp. 44-57.

Gustave le Bon (2018): A tömegek lélektana. Hermit Könyvkiadó Bt. p. 161.

Györi, Tímea (2025) A közfoglalkoztatottak kor és iskolai végzettség szerinti koncentrációjának vizsgálata 2016-2022 között Magyarországon. In: Csorba, L. (szerk.) Oldás és kötés – Társadalmi-gazdasági decentralizáció vagy centralizáció? Humán Projekt 2004 Kiadó, Gyöngyös, pp. 55-75.

Hartmut Rosa (2013): *Social Acceleration: A New Theory of Modernity*. Columbia University Press. p. 512

Jorge Moya, María Goenechea (2022): *An Approach to the Unified Conceptualization, Definition, and Characterization of Social Resilience*. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 19(9) OA: <https://www.mdpi.com/1660-4601/19/9/5746> Letöltés időpontja: 2025.11.20.

Karla Palma, David Jofré, Susana Huenul Colicoy, Simón Inzunza, Nikole Guerrero, Valeria Cabello, Carolina Martínez Reyes, Javiera Castañeda González (2025): *Interdisciplinarity and local knowledge to foster community resilience in disaster risk management: A community-based educational approach on the Chilean coast*. In: *International Journal of Disaster Risk Reduction*. Volume 119.

MacIver, R.M., and Page, C.H. (1961.): *Society- An Introductory Analysis*. Macmillan and co. London. p. 697.

Manuel Castells (2010): *The Information Age: Economy, Society and Culture. The Rise of the Network Society*. Blackwell Publishing Ltd. p. 597

Pirisi Gábor (2019): *A reziliencia lehetséges értelmezése atelepülésföldrajzi kutatásokban*. In: *Tér és társadalom*. 33. évf., 2. szám. pp. 62-81.

Piskóti István, Marien Anita, Papp Adrienn, Nagy Katalin (2023): *Slow és turizmus - a kisvárosfejlesztési alternatíva!*? In: *The Hungarian Journal of Marketing and Management*. p. 55. pp. 55-64.DOI: <https://doi.org/10.15170/MM.2023.57.KSZ.02.06> Letöltés időpontja: 2025.12.10.

Stein Lajos (szerk.) (1908.): *A társadalom. Az emberiség művelődésének és gazdaságának fejlődése*. Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat. Budapest. pp. 3. p. 692

Szirmai Viktória, Baráth Gabriella, Molnár Balázs, Szépvölgyi Ákos (2003): *Globalizáció és térségi fejlődés*. In: *Tér és Társadalom*. 17. pp. 29–57.

Veselicz, Adél (2025) *A LEADER helyi akciócsoportok működése néhány kelet-közép-európai országban, különös tekintettel a forráselosztás kérdéskörére*. In: Csorba, L. (szerk.) *Oldás és kötés – Társadalmi-gazdasági decentralizáció vagy centralizáció?* Humán Projekt 2004 Kiadó, Gyöngyös, pp. 136-147.